

Baharın ilk müjdəçiləri

Dünyada nə qədər xalq varsa, hər birinin özünəməxsus adət-ənənəsi, hər il xüsusi təmtəraqla qeyd etdiyi milli bayramları mövcuddur. Bu bayramlar oxşar və fərqli xüsusiyyətləri, bəziləri hətta qəribəlikləri ilə diqqəti cəlb edir. Ancaq əksəriyyətinin bəxş etdiyi bir duyğu var, bayramlar insanlara ruh yüksəkliyi, təbəssüm, sevinc gətirir. Qohumlar, qonşular bir-birlərini yada salır, hal-əhval tutur, bayramlaşırlar.

Ancaq Novruz bayramı bütün bayramlardan fərqlidir. Əvvəla, ona görə ki, bu bayramın müddəti bir və ya bir neçə gün deyil.

Təbiətin oyanışı

Bayram ovqatı bir ay boyunca duyulur. Çünki Novruz qışın axırıncı ayı, son mərhələsi sayılan Boz aydan başlayır. Fevralın 21-də Kiçik çillənin dövrünü başa vurub yerini təhvil verdiyi Boz ay boyunca dəyişkən havalər hökm sürür. Xalq arasında "Alaçalpov" da deyilən bu ayın çərşənbələrinin hər birinin öz adı, özünəməxsus adət-ənənələri, mərasimləri var. Novruzdan əvvəlki dörd çərşənbəyə yaradılışın dörd mərhələsi ilə əlaqələndirilir. İlkinə Su çərşənbəsi deyirlər. Bu çərşənbədə keçirilən mərasimlər daha çox su ilə bağlıdır. İnanca görə, Su çərşənbəsi günü "təzə su"dan keçənlər, azarını, bezarını ona verənlər ilboyu xəstəlikdən uzaq olurlar. Odur ki, gün doğmamış su üstünə gedib əl-üzünü yuyar, bir-birinə su çiləyər, su üstündən atlanırlar.

Beləcə, yaradılışın dörd ünsüründən biri - su oyanır. Axa-axa öz dilində torpağa, daşa, havaya, Günəşə bahardan danışır.

Boz ayda qeyd edilən ikinci çərşənbəyə xalq arasında xəbərçi çərşənbə, üskü çərşənbə, addı çərşənbə də deyilən Od çərşənbəsidir. Bu çərşənbədə qədim insanlar Günəşə, oda olan inanclarını tonqal qalamaqla ifadə ediblər. Alovun üzərindən tullanaraq bütün azar-bezarlarının odda yanmasını diləyiblər.

Əsən küləklərin nəfəsinə üçüncü çərşənbədən - Yel çərşənbəsindən sonra hərərət gəlir. Sonrakı çərşənbədə isə oyanmaq növbəsi torpağa çatır. İllaxır çərşənbə də adlandırılan Torpaq çərşənbəsi özündən əv-

vəlki çərşənbə bayramlarından daha təmtəraqlı keçirilir. Evlərdə şam yandırılır, xonçalar düzülür. Əkin-biçin yerlərində torpaq daşlardan təmizlənir, bağ-bağata əl gəzdirilir, həyəət-baca səliqə-sahmana salınır.

Torpağın qara bürünmüş sinəsindən boylanmış gül

Adətən çiçəklər açmaq üçün soyuq havaların sovuşmasını, təbiətə hərərət gəlməsini gözləyirlər. Ancaq novruzgülü torpağın qara bürünmüş sinəsindən də boy verir. Elə Novruz bayramı ərəfəsində açıldığına görə novruzgülü adlandırılıb. Bu gül planetin müxtəlif yerlərində bitir. Təxminən 20 növü var. Bütün növləri "Qırmızı kitab"da düşüb. Azərbaycan dağlarında ən çox üç rəngdə - göy, bənövşəyi və ağ rənglərdə novruzgüllər bitir.

Dünyanın bir çox ölkəsində aprelin 19-u Novruzgülü günü kimi qeyd olunur. O da məlumdur ki, aprel ayının adı latınca "aperire" sözündən götürülüb. Tərcüməsi "açmaq"dır. Belə deyilir ki, ilk çiçəklər apreldə açdığı üçün bu ayı belə adlandırdılar.

Orta əsrlərdə novruzgülü paklığın rəmzi sayılıb. Bu çiçəyi çox sevən ingilislərin belə bir rəvayətləri var ki, novruzgülü ətrafında olan evi yalnız pis ruhlardan yox, eyni zamanda bütün fəlakət və bədbəxtlikdən qoruyur.

Azərbaycan folklorunda isə belə bir əfsanə var ki, novruzgülü ilə qızılgül əbədi sevgilidirlər. Novruzgülü yazın əvvəlində, qızılgül isə iki ay sonra açıldığı üçün bir-birini görə bilmirlər. Azərbaycan folklorunda belə inanc var ki, bu iki gülü bir-birinə çatdıran behiştlik olacaq.

Havalar isindikcə, Günəş Yer üzünə bol-bol hərərət bəxş etdikcə quşlar havada şövlə uçur, nəğmələr oxuyurlar. Ancaq Novruz bayramından qabaq gələn, baharın gəlişinin müjdəsini verən quşlar da var. Deyirlər ki, hacıləyləklərin gəlişi bahar fəslinin ilk əlamətlərindəndir. Erkən geri dönən bu quşlar adətən öz köhnə yuvalarına dönlər. Novruzunu öz yuvalarında keçirirlər. Hacıləyləklər, əsasən Kiçik çillənin sonu, Boz ayın əvvəllərində təşrif gətirirlər. Onlar qayıdandan sonra havalar bir neçə günlüyə soyuyur, küləklər əsir. Xalq arasında buna "Leylək boranı" deyirlər və onu da söyləyirlər ki, gərək hacıləylək yumurtasının üstünə qar yağa.

Qədim zamanlarda deyirdilər: "Hacıləyləklər yazın muştuluqçusudur". Bu quşların gəlişinə şadlandırdılar. İlk dəfə hacıləyləyi gören uşaqlar evə qaçır, bö-yüklərdən muştuluq istəyirdilər. Yaşlılar onlardan xəbər alırdılar: "Hacıləyləyi dimdiyində nə vardı?". Cavab sünbül olanda çox sevinirdilər. Ona görə ki, bu, bərəkət rəmzi sayılırdı.

Baharın ilk müjdəçilərindən biri də qaranquşlardır. Evlərin eyvanında, taxtapuşunda yuva quran bu quşların civiltisi eşidildikcə, sevinclə havada dövr etdikcə könullərə bir rahatlıq gəlir. Qaranquşlar sanki quş dilində insanlara "Bahara az qalıb" deyirlər. Şanapipik, alacəhrə də qaranquşların səsinə səs verir. Köçəri quşlar bir-bir geri dönlər. Ağaclar yaşıl donunu geyinir, çiçəklər açır. Təbiət bahara bürünür...

*Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"*

